

บทที่ 29

อาการปัสสาวะรดที่นอน

เบญจพร ปัญญาฯ

ปกติเด็กอายุ 18 เดือน จะสามารถกลั้นปัสสาวะได้ชั่วขณะ เด็กอายุ 2 ปี พอที่จะสื่อให้ผู้ใหญ่ทราบเมื่อจะปัสสาวะ เด็กอายุ 3 ปี จะควบคุมปัสสาวะตอนกลางวันได้และสามารถรอที่จะไปถ่ายในที่ที่เหมาะสมโดยไม่มีปัสสาวะรด เมื่ออายุ 4 ปี เด็กจะควบคุมการขับถ่ายปัสสาวะในขณะหลับได้โดยไม่มีปัสสาวะรดที่นอนและเด็กสามารถกลั้นปัสสาวะได้นานขึ้น

การวินิจฉัย

เด็กที่อายุมากกว่า 5 ปีแล้ว ยังถ่ายปัสสาวะรดที่นอนหรือเสื้อผ้ามากกว่า 2 ครั้งต่อสัปดาห์ เป็นเวลาอย่างน้อย 3 เดือน ทำให้เกิดความอึดอัดไม่สบายใจและบกพร่องต่อหน้าที่ และไม่ได้เป็นผลจากยาหรือโรคทางกายถือว่ามีปัญหาปัสสาวะรดที่นอน

การถ่ายปัสสาวะรดที่นอน แบ่งเป็น 3 ประเภท

1. ปัสสาวะรดเฉพาะเวลากลางคืน (nocturnal enuresis)
2. ปัสสาวะรดเฉพาะเวลากลางวัน (diurnal enuresis)
3. ปัสสาวะรดทั้งเวลากลางวันและกลางคืน (nocturnal and diurnal enuresis)

Primary enuresis หมายถึง เด็กถ่ายปัสสาวะรดที่นอนมาตลอด ไม่เคยหยุดปัสสาวะรดที่นอนเลย

Secondary enuresis หมายถึง เด็กปัสสาวะรดที่นอนหลังจากหยุดถ่ายปัสสาวะรดที่นอนได้แล้ว อย่างน้อย 1 ปี

การตรวจประเมิน

1. ประวัติการขับถ่ายปัสสาวะ เช่น

ลักษณะสี ความขุ่นของน้ำปัสสาวะ การขับถ่ายปัสสาวะและอาการปวดขณะปัสสาวะ เป็นต้น

ประวัติเกี่ยวกับปัสสาวะรดที่นอน เช่น เวลา ความถี่ สถานที่ ความรู้สึกของเด็ก และการรักษาที่ผ่านมา

ประวัติการติดเชื้อปัสสาวะก่อนหน้า

ประวัติการปัสสาวะรดที่นอนในครอบครัว

ประวัติการขับถ่าย ท้องผูก และการถ่ายอุจจาระรดกางเกง

พ่อแม่ได้ทำอะไรไปบ้างแล้ว เช่น งดน้ำ ปัสสาวะก่อนเข้านอน ปลูกเด็กตอนดึก ทำแล้วได้ผลเป็นอย่างไร เคยปรึกษาแพทย์หรือไม่

การตรวจร่างกาย

ควรตรวจท้อง ตรวจหลัง อวัยวะเพศ และตรวจระบบประสาท

การตรวจทางห้องปฏิบัติการ

โดยปกติจะตรวจเฉพาะปัสสาวะ แต่ถ้าหากเด็กปัสสาวะรดเวลากลางวันด้วย จะต้องเพาะเชื้อปัสสาวะด้วย ถ้าผลการเพาะเชื้อปัสสาวะให้ผลบวกก็จะต้องตรวจประเมินเพิ่มเติมโดยการ ultrasound หรือ VCUG ต่อไป

สาเหตุ

ปัจจุบันยังไม่ทราบสาเหตุที่แน่ชัด แต่ปัจจัยต่อไปนี้อาจมีส่วนเกี่ยวข้อง

1. **ความล่าช้าในพัฒนาการ** การขับถ่ายปัสสาวะเป็นพัฒนาการตามขั้นตอน ซึ่งพัฒนาการของเด็กในแต่ละด้านจะช้าหรือเร็วแตกต่างกันในแต่ละคน เด็กปัสสาวะรดที่นอนพบร่วมกับพัฒนาการล่าช้าด้านอื่นและอาการจะหายได้เองเมื่อเด็กอายุมากขึ้น
2. **พันธุกรรม** พบว่าเด็กปัสสาวะรดที่นอน ร้อยละ 75 มีพ่อแม่หรือญาติคนใดคนหนึ่งมีประวัติปัสสาวะรดที่นอน เด็กประมาณร้อยละ 45 มีพ่อหรือแม่มีประวัติปัสสาวะรดที่นอนมาก่อน
3. **ความจุของกระเพาะปัสสาวะ** พบว่าเด็กปัสสาวะรดที่นอนเหล่านี้มีความจุของกระเพาะปัสสาวะน้อยกว่าปกติและมีความไวต่อการถูกกระตุ้นมากกว่าปกติด้วย กระเพาะปัสสาวะจะบีบตัวขับปัสสาวะออกมาทั้ง ๆ ที่ยังเก็บปัสสาวะไม่เต็มที่
4. **ความผิดปกติของระดับฮอร์โมน** ในช่วงกลางคืนระดับฮอร์โมน antidiuretic จะหลังออกมาน้อยกว่าปกติ ทำให้มีปริมาณปัสสาวะในตอนกลางคืนมากกว่าเด็กปกติ เด็กจึงปัสสาวะรดที่นอน
5. **ปัจจัยทางจิตใจ** เด็กที่มีแรงกดดันและมีความเครียด จะมีพฤติกรรมถดถอยและปัสสาวะรดได้ เช่น เด็กย้ายโรงเรียน มีน้องใหม่ ถูกทารุณกรรม เป็นต้น
6. **การฝึกขับถ่ายที่ไม่เหมาะสม** การฝึกขับถ่ายที่ไม่เหมาะสม เช่น ไม่ฝึกการขับถ่ายเลย หรือฝึกหัดขับถ่ายแต่เข้มงวดจนเกินไป จะทำให้เด็กมีปัญหาปัสสาวะรดที่นอนได้

การวินิจฉัยแยกโรค

1. **Organic cause** มักจะเกิดในเด็กที่มีปัสสาวะรดทั้งกลางวันและกลางคืน ซึ่งจะมีลักษณะปัสสาวะบ่อยและกลั้นไม่ค่อยได้ สาเหตุทาง organic เช่น structural, neurological และ infection
2. **โรคเบาหวาน โรคเบาจืด (diabetes)** เด็กจะมีอาการดื่มน้ำและปัสสาวะบ่อย
3. **การได้รับยา** เช่น ยารักษาโรคจิต เป็นต้น

การรักษา

ปัสสาวะรดที่นอนเป็นปัญหาที่พบบ่อย เด็กอายุ 5 ปี จะมีปัญหานี้ประมาณร้อยละ 15-20 เมื่อเด็กอายุมากขึ้นปัญหานี้จะลดน้อยลง พบว่าประมาณร้อยละ 15 ของเด็กเหล่านี้อาการจะหายไปทุกปี เด็กอายุ 12 ปีจะพบปัญหานี้เพียงร้อยละ 1-2 ดังนั้นมีวิธีช่วยเหลือง่าย ๆ ดังนี้

1. **การสร้างแรงจูงใจและการปรับพฤติกรรม** แพทย์ควรอธิบายให้พ่อแม่เข้าใจถึงปัญหาของเด็กว่าเป็นปัญหาที่พบบ่อยในเด็ก สามารถหายได้เอง สาเหตุเนื่องจากพัฒนาการความจุของกระเพาะปัสสาวะ ฮอร์โมน และกรรมพันธุ์ เด็กไม่ได้แกล้งทำ และช่วยสร้างแรงจูงใจให้เด็กอยากหายจากอาการนี้ เพราะเด็กจะต้องรับผิดชอบในปัญหาของตนและเข้าร่วมในการรักษาซึ่งมีวิธีการ ดังนี้

- งดการล้อเลียน ตำหนิหรือลงโทษเด็กอย่างรุนแรง
- งดน้ำ นม น้ำหวานและเครื่องดื่มทุกชนิดก่อนนอนประมาณ 1-2 ชั่วโมง
- ปัสสาวะก่อนเข้านอน
- ถ้ายังมีปัสสาวะรดที่นอนอีก สังเกตดูว่าเด็กปัสสาวะตอนกลางดึกหรือใกล้สว่าง ให้ปลุกเด็กขึ้นมาปัสสาวะกลางดึกอีกครั้งก่อนถึงเวลาที่เด็กปัสสาวะรด
- ถ้าเด็กไม่ปัสสาวะรดที่นอน ควรให้รางวัลอาจจะเป็นสติ๊กเกอร์ หรือคะแนนสะสมไว้เพื่อแลกรางวัล เช่น ดินสอ ขนม หรือของเล่นตามที่ตกลงกันได้

ถ้าทำทุกวิธีอย่างถูกต้องแล้วยังมีปัญหานี้อยู่ ให้ประเมินดูอีกครั้งว่าเด็กได้ทำตามข้อ 1-4 หรือไม่ และลองทำตามขั้นตอน 1-4 ดูอีกครั้ง วิธีปรับพฤติกรรม (positive reinforcement) นี้จะได้ผลดีประมาณร้อยละ 70-80 หายจากโรคประมาณร้อยละ 25 กลับเป็นซ้ำร้อยละ 50

2. **พฤติกรรมบำบัดแบบมีเงื่อนไข** โดยใช้ alarm buzzer เช่น wet-stop, nytone ใช้ติดที่ขอบกางเกงในของเด็ก เมื่อมีปัสสาวะหยด จะมีเสียงดังปลุกให้เด็กตื่นขึ้นมา ได้ผลประมาณร้อยละ 70 หลังจากรักษานาน 4-6 เดือน ความสำเร็จขึ้นอยู่กับความร่วมมือและแรงจูงใจของเด็ก

3. **Bladder retention training** ได้ผลดีกรณีกระเพาะปัสสาวะเล็กและโรค persistent detrusor instability โดยให้เด็กกลั้นปัสสาวะ ไม่ให้เด็กไปถ่ายเมื่อปวดปัสสาวะ เริ่มต้นจากการกลั้นปัสสาวะหลังปวดปัสสาวะนาน 1 ชั่วโมง จากนั้นเพิ่มเวลานานขึ้นเป็น 1 1/2, 2, 3-4 ชั่วโมง ตามลำดับ อาจให้เด็กดื่มน้ำแล้วกลั้นปัสสาวะ

4. **การรักษาทางยา** ถ้าการรักษาด้วยพฤติกรรมบำบัดไม่ได้ผลก็พิจารณาให้ยา ยาที่ใช้ได้ผลดีคือ imipramine เป็นยาแก้อัมพาต รักษาได้ผลดีร้อยละ 70 รักษาหายได้ประมาณร้อยละ 25-40 กลไกการออกฤทธิ์ยังไม่ทราบแน่ชัด

ยา imipramine ในเด็กอายุ 6-8 ปี ขนาดยาที่ใช้ 25 มก. กิน 1-2 ชั่วโมงก่อนนอน เด็กโตและวัยรุ่น ให้ยาขนาด 50-75 มก.ก่อนนอน ขนาดยาที่ได้ผลคือ 0.9-1.5 มก./กก./วัน มักได้ผลในสัปดาห์แรก รอดูผลจากยาประมาณ 2 สัปดาห์ และค่อย ๆ ปรับขนาดยา เพิ่มขึ้นและให้ยานาน 3-6 เดือน เมื่ออาการดีขึ้นจึงลดขนาดยาลงในระยะเวลา 4 สัปดาห์ หลังหยุดยาเด็กอาจกลับเป็นซ้ำได้สูง

ผลข้างเคียงของยาพบได้น้อย เช่น ปากแห้ง คอแห้ง หน้าแดง ตาพร่า หัวใจเต้นผิดปกติ ความดันโลหิตต่ำ ชัก ง่วงซึม บางคนอาจนอนไม่หลับ กังวลได้

การดำเนินโรค

ปัสสาวะรดที่นอน เป็นโรคที่พบบ่อยและหายได้เอง ร้อยละ 15 ต่อปี โดยไม่มีปัญหาสุขภาพจิตตามมา

เอกสารอ้างอิง

1. Fournier JBP, Garfinkel BD, Bond A, Becuchesne H, Shapiro SK. Pharmacological and behavioral management of enuresis. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry 1987; 26:849.
2. Graham P, Turk J, Verhulst F. Enuresis. In: Graham P, ed. Child psychiatry: A developmental approach. London: Oxford University Press, 1999:258-62.
3. Kaplan HI, Sadock BJ. Kaplan and Sadock's synopsis of psychiatry : behaviors sciences, clinical psychiatry. 10th ed. Baltimore: Williams & Wilkins, 1999:1226-8.
4. Rushton HG. Nocturnal enuresis: epidemiology, evaluation, and currently available treatment options. J Pediatr 1989; 114:691-6.
5. Steinhausen HC, Gobel D. Enuresis in child psychiatric clinic patients. J Med Acad Adolesc Psychiatry 1989; 28:279-81.
6. Weiner JM. Enuresis. Textbook of child and adolescent psychiatry. 2nd ed. New York: American Psychiatric Press, 1997:614-6.